

JOSEF Z NAZARETA – MUŽ ČINU

Mt 1,18-25

kázání ze soboty 8. 2. 2014 – br. Marek Jonczy

I. Úvod

Z úvodního čtení biblického textů jste již určitě rozpoznali, že odrazovým můstkem k našemu dnešnímu zamýšlení bude nejznámější příběh Nového zákona.

Vyprávění o narození Ježíše je v současné době u nás doma takový malý hit. Moje dcera Lilian si jej oblíbila natolik, že jiné biblické příběhy momentálně nemají šanci. Malý Ježíš u nás ve vyprávěních i četbě prostě boduje. Znovu si tak uvědomuji, jakou úžasnou moc má tento příběh, když dokáže zasáhnout a oslovit už i ty nejmenší děti.

U mé dcery mě nejvíc baví, když začíná přemýšlet nad rámcem vyprávěného. Nedávno jí třeba zaujalo, že Marie Ježíše neporodila v porodnici pod dohledem paní doktorky, ale někde ve stáji. Snažil jsem se jí vysvětlit, že místo doktorů jí pravděpodobně s porodem musel pomáhat její manžel Josef. Lilian tato informace natolik fascinovala, že zcela bezprostředně neopomenula dodat: „Tatí, ten Josef, ten byl teda dobrej.“

Když jsem nad touto reakcí později přemýšlel, tak mi došlo, že má Lili ve svém dětském pohledu vlastně obrovskou pravdu. Josef skutečně musel být „dobrej“ chlap. Uvědomil jsem si taky, jak často tuto postavu v rámci příběhu vlastně přehlídím. Postava Josefa do příběhu sice patří, ale naše hlavní pozornost se samozřejmě upírá jiným, „důležitějším“ směrem. A možná i díky Lilinčině postřehu se ve mně rozhořel zájem podívat se na Josefa trochu více zblízka.

Jiří Beneš velice často motivuje své studenty, aby do příběhů nevstupovali pouze po hlavní vypravěčské linii, ale aby zkoumali všechny další odbočky a postavy, které příběh nabízí. Jejich přítomnost totiž v ději často není náhodná a jejich význam může být někdy i důležitější, než se zdá. Mám za to, že Josefův příběh je právě takovou modelovou situací, kdy i vedlejší postavy hrají zásadní roli.

A tak mi dovoluňte vás dnes pozvat k zamýšlení nad postavou, která v samotném biblickém textu nedostává příliš prostoru. Přesto si troufám tvrdit, že je její význam v rámci biblické zprávy více než zásadní.

II. Kdo byl Josef? (historický kontext)

Pojďme si na úvod položit otázku. Co vlastně o Josefovi z Nazaretu víme? Půjdeme-li cestou sledování biblického textu, tak zjistíme, že toho není mnoho. Jak říká jedno úsloví, snad, co by se za nehet vešlo.

Kdybychom seřadili za sebe všechny texty, které o Josefovi vypráví, stačila by nám snad necelá „A-čtyřková“ strana. Evangelista Jan a Marek se o Josefovi vůbec nezmiňují. Od Marka se dovídáme jen to, že obyvatelé Nazaretu o Ježíšovi říkali, že je to syn Mariin a že pracuje jako tesař. Josefovo jméno známe pouze od Matouše a Lukáše. Ti jsou tak i hlavním zdrojem informací.

Josefovo povolání tesaře potvrzuje Matouš ve 13,55, kde je Ježíš označen jako syn tesařův. Řecké slovo tekton, které se překládá výrazem „tesař“, označuje řemeslníka,

který pracuje se dřevem nebo s kamenem. Může se tedy jednat o kolaře, výrobce pluhů a jiných zemědělských potřeb, stolaře, který vyrábí ze dřeva všechno možné, nebo může jít i o tesaře ve vlastním smyslu slova opracovávajícího dřevo pro stavební účely. Tehdy se v Galileji hodně stavělo, vznikala nová města, a tak byli tesaři jistě velmi žádaní. Z toho, že si Josef s Marií mohli dovolit každoroční pouť do Jeruzaléma, lze odvozovat, že si asi nežili nad poměry, ale také na tom nebyli nějak výrazně špatně. Josef svému řemeslu vyučil také Ježíše, který se jím zřejmě i do svých třiceti let živil.

Naposledy se v evangeliích o Josefovi dovídáme v souvislosti s nalezením dvanáctiletého Ježíše v chrámu. Poté již Josef z evangelií mizí a v souvislosti s Ježíšovým veřejným působením se o něm Bible již nezmiňuje. Odsud také tradice odvozuje, že Josef z největší pravděpodobností zemřel ještě před Ježíšovým veřejným vystoupením.

Zcela určitě však již nežil v době Ježíšovy smrti. O čemž svědčí to, že Ježíš na kříži svěřuje svoji matku pod Janovu ochranu.

Lze říci, že Josefov životopis je na základě dostupných informací velmi stručný.

III. Jaký měl Josef charakter?

O to více nás ale biblický text navádí spíše k přemýšlení o Josefově charakteru, který byl vskutku výjimečný. Uvědomíme si to o to více, když zjišťujeme, že to Josef v rámci zapsaných příběhů nemá vlastně vůbec jednoduché. V mírné nadsázce by se skoro dalo říci, že ve chvíli, kdy se v ději objeví Josefovo jméno, tak to zavání nějakou komplikací. Zkusme se na to podívat více zblízka.

Matouš 1. kapitola od 18. verše. Ještě pořádně vše nezačalo a už je tady na Josefa první faul. Josef zjišťuje, že jeho snoubenka je těhotná, a to zcela určitě s někým jiným. Nevím. Nikdy jsem v podobné situaci nebyl a snad ani nebudu, ale dokážu si představit, že taková informace musí zamávat i s tím největším klidásem. V této situaci však jde ještě o víc. Podle starověkého práva se totiž zasnoubení rovnalo sňatku. Zrušit zasnoubení stejně jako sňatek mohla pouze právní anulace. A jedním z hlavních relevantních důvodů byla nevěra, která byla v případě zasnoubené pokládána za cizoložství. V 19. verši čteme: *Její muž Josef byl spravedlivý a nechtěl ji vystavit hanbě; proto se rozhodl propustit ji potají*. Nevíme, co se v Josefovi odehrávalo, když se musel se zjištěnou informací vyrovnat. Každopádně vidíme, že jeho rychlé řešení komplikované situace je velmi promyšlené a úctyhodné. Zatímco podle zákona by měl svojí snoubenku obžalovat, on hledá jinou cestu, jak Marii uchránit ponížení. Svě snoubence se rozhodne dát rozlukový lístek, který jejich vztah ukončuje bez udání důvodů. A to i za tu cenu, že narozené nemanželské dítě připustí domněnku, že je Josefovo.

Ale rozhodná jednání si žádají i další následné události, kdy je Josef pravděpodobně nucen řešit nelehkou situaci s ubytováním v Betlémě nebo i následný porod Marie v ne příliš přívětivých podmínkách.

A aby toho nebylo málo, tak hned v následujícím vyprávění je Josef vystaven dalšímu složitému rozhodování, kdy jej Hospodin oslovuje pro útek do Egypta. Josef však opět nezklame. Matouš 2,13: Hospodin se ukázal Josefovi ve snu a řekl: „*Vstaň, vezmi své dítě i jeho matku, uprchni do Egypta a buď tam, dokud ti neřeknu, neboť*

Herodes hledá dítě, aby je zahubil. On tedy vstal, vzal v noci dítě i jeho matku a odešel do Egypta. Dovolím si upozornit, že noc v tomto textu neoznačuje jen okolnosti překotného útěku. Slovo noc zde v sobě zahrnuje i určitou biblickou symboliku. Ta poukazuje na Josefovou schopnost rychlého rozhodování uposlechnout a okamžitě i konat navzdory tomu, že probíhá hluboká noc.

Určitě nelze přehlédnout, že jedna z hlavních Josefových vlastností je rychlá rozhodnost, a to zejména v těch nejsložitějších situacích. Je to bezpochyby muž činu. Muž, kterého právem můžeme zařadit mezi biblické velikány víry. Na základě Božího slova se totiž dokáže ihned rozhodovat a také konat.

Josefův příběh nám ukazuje, jak důležitá jsou rozhodnutí, ve kterých se snoubí láska s poslušností vůči Hospodinu. A Bůh nám za to na oplátku v tomto příběhu ukazuje, že všechna taková rozhodnutí jsou správná, protože on je ten, který je dovede ke kýženému cíli.

IV. Josef, který bral k sobě

Josefova pohotovost poslechnout a konat bez váhání je v evangeliu podtržena také významnými slovy „vzal k sobě“. Poprvé se tento výraz objevuje v závěru vyprávění o snu, ve kterém k němu promluvil anděl. Matouš 1,24: *„Udělal, jak mu anděl Páně přikázal: vzal svou ženu k sobě.“* Další „vzít k sobě“ následuje po příkazu uprchnout s celou rodinou do Egypta a tatáž slova se objevují i po pokynu, aby se z Egypta vrátili. Pisatel tak zdůrazňuje postatu Josefových rozhodnutí. Josef se stará o ty, kteří jsou mu nejbližší. Pro ně se dokáže rozhodovat bez váhání. Pro ně stojí za to riskovat vlastní postavení, život, i jistoty.

Stejně jako moje dcera si díky kontextu celého vyprávění čím dál více uvědomuji, že Josef byl skutečně muž na pravém místě. A Bůh si jej zřejmě nevyvolil náhodou. Josef totiž nebyl jenom obyčejný tesař. Byl to člověk, který miloval svého Hospodina. Byl to muž spravedlivý, jak v úvodu evangelia Matouš neopomene zdůraznit. Což v biblické terminologii znamená také mít víru. A Josef jí od samého začátku projevuje plnými doušky. Dokáže totiž do svého života přijmout velké mystérium Izajášova proctví, které určitě dobře zná: Emmanuel – Bůh s námi. Nejen, že této zprávě uvěří, ale také ji dokáže aplikovat v zodpovědnosti a ve starosti za svěřenou rodinu.

V. Ježíš – pokračovatel Josefova odkazu

Evangelia přímo nepopisují, jaký vztah měl Josef s Ježíšem. Je však jisté, že jej přijal za svého syna, protože jej pojmenoval a tím za něj přijal plnou odpovědnost. A to také zdůrazňuje Matouš ve 25. verši první kapitoly.

Na pozadí obou příběhů také můžeme nabýt jistotu, že i v pozdějším věku měli velmi blízký vztah. Už jenom proto, že spolu museli trávit spoustu času v dílně. A když chcete někoho něco dobře naučit, tak to bez dobrých vztahů jde jen velmi obtížně. Lukáš ve třetí kapitole obrací čtenářovu pozornost k Ježíšově skrytému životu v Nazaretu a zmiňuje, že Ježíš byl poslušen svým rodičům. V Nazaretu Ježíš konec konců také dospěl a získal vzdělání, na němž se Josef jistě významnou měrou podílel. Nejen, že Ježíše vyučil svému řemeslu, ale také mu určitě předal i své znalosti Tóry. U Židů totiž náboženské vzdělání synů vždy přísluší výhradně otci. Otec ale také vede obřady při hlavních náboženských svátcích, kterých se účastní celá rodina.

A také jako ostatní židovští otcové i Josef jistě vodil svého syna v sobotu do synagogy a tak Ježíši předával důležité návyky.

Jsem ale přesvědčen i o tom, že důležitou roli v Ježíšově výchově hrál také osobní Josefův příklad. Ježíš byl účasten většiny dramatických situací, kdy Josef musel činit důležitá rozhodnutí a „bral k sobě“. Určitě o tom slyšel také často vyprávět svoji matku. A to vše mělo jistě velký vliv na budování jeho charakteru.

Troufám si tvrdit, že se Ježíš dokonce stal i určitým pokračovatelem Josefova odkazu. Sledujeme-li Ježíšův příběh, tak vidíme, jak často aplikuje i on do svého života slovní spojení „brát k sobě“. Začíná u těch nejmenších a pokračuje přes ty největší nuzáky a vyvrhely společnosti. Dokonce i na kříži je schopen přijmout k sobě lotra, který visí hned vedle něj.

Jistě, můžeme argumentovat tím, že Ježíš je k tomuto poslání předurčen a že by jednal stejně, i kdyby svého pozemského otce nepoznal. Nicméně si pak musíme položit otázku, k čemu by to biblické vyprávění o Josefovi vlastně bylo?

VI. Závěr

Pro mě se Josef po tomto přemýšlení stává další stěžejní postavou v dějinách spásy. Není vedlejší postavou, jak by se možná mohlo zdát, ale stává se důležitým mezníkem pro věci budoucí.

Je na životě každého z nás, nakolik a jak bude ochoten stát se pokračovatelem Josefova a Ježíšova odkazu. Nicméně „brát k sobě“ by mělo být tím nejdůležitějším křesťanským posláním vůbec.

Církev v naší zemi nemá v současné době na růžích ustláno a asi dlouho mít nebude. Díky náladě ve společnosti, kde vládne obecně nepotřeba Boha, která je ještě navíc korunována současným zveličeným problémem církevních restitucí, se církev ocitá na velmi důležitém rozcestí.

Mám za to, že to, co by jí snad mohlo pomoci, je právě oživení odkazu Josefa a Ježíše. To, na co současná společnost může vůči církvi slyšet, je právě ono „brát k sobě ty, kteří to potřebují“. Ale to se může stát jenom tehdy, kdy se znovu začne církev dívat kolem sebe. Kdy tady začne být nikoliv pro sebe, ale pro ty druhé. Kdy poníží své potřeby vůči potřebám druhých. Kdy nezůstane uzavřená za dveřmi svých zahřátých kostelů. Jedině tak bude církev schopná společnosti nabídnout a ukázat pravého a aktuálního Emmanuele – „Boha s námi“. Amen.